

NGHỆ THUẬT TỔ CHỨC CỐT TRUYỆN VÀ XÂY DỰNG NHÂN VẬT TRONG TRUYỆN THIẾU NHI CỦA NHÀ VĂN NGUYỄN TRẦN BÉ

TS. Đinh Thị Thu Hà - Nguyễn Thanh Dung

Phân hiệu Đại học Thái Nguyên tại tỉnh Hà Giang

Email: dinhha77@gmail.com; nguyenthanhdungcdhg@gmail.com

Tóm tắt: Nghệ thuật tổ chức cốt truyện không chỉ là phương tiện triển khai nội dung mà còn là sự cụ thể hóa và sinh động hóa chủ đề tư tưởng của tác phẩm. Dòng chảy tự sự trong các tác phẩm của Nguyễn Trần Bé chủ yếu tuân theo một sợi chỉ thời gian tuyến tính, tạo nên một nhịp điệu kể chuyện tự nhiên, chân thực, dễ dàng cuốn hút độc giả nhỏ tuổi vào hành trình của nhân vật. Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong truyện thiếu nhi của ông thể hiện nghệ thuật xây dựng nhân vật qua ngoại hình, hành động, tính cách nhân vật. Tính cách trẻ em - sự hòa quyện giữa hồn nhiên và kiên cường, tính cách người lớn - điểm tựa và nguồn cảm hứng. Nguyễn Trần Bé đã thành công trong việc xây dựng một thế giới nhân vật đa dạng với những tính cách riêng biệt, đặc biệt là các nhân vật trẻ em.

Từ khóa: Nguyễn Trần Bé; nghệ thuật tổ chức cốt truyện; xây dựng nhân vật; truyện thiếu nhi; Hà Giang.

Ngày nhận bài: 18/4/2025; Ngày biên tập: 19/4/2025; Ngày phản biện: 20/4/2025; Ngày duyệt đăng: 23/4/2025.

1. Đặt vấn đề

Nhà văn Nguyễn Trần Bé, sinh ngày 15 tháng 10 năm 1960. Ông là một trong những cây bút tiêu biểu của văn học thiếu nhi Hà Giang, với lối viết dung dị, gần gũi, mang đậm hơi thở vùng cao. Ông khắc họa hình ảnh thiếu nhi miền núi một cách chân thực, sống động, đồng thời phản ánh những phong tục, tập quán, thiên nhiên hùng vĩ của Hà Giang qua từng trang viết. Với lối dẫn truyện chân thực, gần gũi, các sự kiện trong truyện được phản ánh sinh động. Cốt truyện thường được triển khai xoay quanh hành trình của các nhân vật chính là thiếu nhi. Để giúp độc giả hiểu rõ về tác phẩm của Ông, bài viết này nhóm tác giả đề cập đến nghệ thuật tổ chức cốt truyện và xây dựng nhân vật trong truyện thiếu nhi của nhà văn Nguyễn Trần Bé.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Nghệ thuật tổ chức cốt truyện

2.1.1. Khái lược về cốt truyện

Có nhiều cách hiểu khác nhau về cốt truyện.

Theo chúng tôi, có thể khẳng định rằng nghệ thuật tổ chức cốt truyện không chỉ là phương tiện triển khai nội dung mà còn là sự cụ thể hóa và sinh động hóa chủ đề tư tưởng của tác phẩm. Qua cách xây dựng cốt truyện, nhà văn thể hiện tài năng nghệ thuật, phong cách sáng tác cũng như quan niệm riêng về văn chương và cuộc sống. Chính cách tổ chức các sự kiện, sắp xếp trình tự diễn biến, xử lý xung đột và kết cấu tác phẩm sẽ quyết định chiều sâu tư tưởng cũng như sức hấp dẫn của tác phẩm đối với người đọc.

2.1.2. Đặc điểm chung về cốt truyện trong truyện thiếu nhi của Nguyễn Trần Bé

Nghệ thuật tổ chức cốt truyện trong truyện thiếu nhi của Nguyễn Trần Bé thể hiện rõ nét đặc trưng tuyến tính, với chuỗi sự kiện được sắp xếp chủ yếu theo trật tự thời gian.

Với lối dẫn truyện chân thực, gần gũi, các sự kiện

trong truyện Nguyễn Trần Bé diễn ra khá dày dặn, phong phú, tập trung phản ánh sinh động cuộc sống đời thường và hành trình khám phá của nhân vật.

Bối cảnh không gian và thời gian có vai trò đặc biệt quan trọng, không chỉ là phong nền mà còn là yếu tố then chốt định hình và thúc đẩy cốt truyện. Chính sự gắn bó mật thiết với bối cảnh này tạo nên dấu ấn riêng trong cốt truyện của Nguyễn Trần Bé.

Cốt truyện thường được triển khai xoay quanh hành trình của các nhân vật chính là thiếu nhi, những người đang trong quá trình học hỏi, trải nghiệm và trưởng thành. Các sự kiện khởi đầu thường là một chuyến đi, một cuộc gặp gỡ, từ đó mở ra chuỗi các hoạt động tiếp nối, tạo thành một hành trình khám phá thế giới xung quanh và khám phá chính bản thân mình, tuân thủ cấu trúc cơ bản của một cốt truyện.

2.1.3. Phân tích diễn biến cốt truyện qua một số tác phẩm tiêu biểu

Dòng chảy tự sự trong các tác phẩm của Nguyễn Trần Bé chủ yếu tuân theo một sợi chỉ thời gian tuyến tính, tạo nên một nhịp điệu kể chuyện tự nhiên, chân thực, dễ dàng cuốn hút độc giả nhỏ tuổi vào hành trình của nhân vật. Ông không tìm kiếm sự phá cách bằng các thủ pháp thời gian phức tạp, thay vào đó, tài năng và nét đặc sắc của ông tỏa sáng qua cách ông kiến tạo nên một hệ thống sự kiện logic, đảm bảo mối liên kết nhân quả chặt chẽ giữa các tình tiết.

"Ngày hè lên núi" như một bức tranh toàn cảnh về bút pháp của tác giả, là minh chứng tiêu biểu. Tại đây, diễn biến cốt truyện không chỉ đơn thuần là một chuỗi sự kiện nối tiếp, mà là một hành trình trải nghiệm và trưởng thành đầy sinh động của Tuấn:

Sự kiện nối kết mạch lạc: hành trình của Tuấn từ miền xuôi lên cao nguyên đá, những cuộc gặp gỡ đầu tiên với Mí Vư, Mấy, những khám phá về cuộc sống Nà Pâu, cho đến những biến cố như tham gia bắt tội phạm, dự lễ cúng rừng hay đối mặt với trận lũ quét

kinh hoàng... tất cả được xâu chuỗi một cách tài tình theo trật tự thời gian.

Hơi thở văn hóa thấm đẫm: diễn biến truyện trở nên hấp dẫn bội phần nhờ sự tích hợp khéo léo các yếu tố văn hóa và tri thức bản địa.

Kịch tính được tiết chế tinh tế: dòng chảy tự sự không hoàn toàn phẳng lặng. Nguyễn Trần Bé chủ động tạo ra những điểm nhấn xung đột và gia tăng kịch tính (tính kịch) qua các sự kiện như cuộc đối đầu với tội phạm hay thảm họa lũ quét. Đây là những cao trào quan trọng, đẩy cảm xúc và thử thách lòng dũng cảm, tình bạn của nhân vật.

Nghệ thuật tổ chức diễn biến cốt truyện này tiếp tục tỏa sáng và biến hóa linh hoạt qua các tác phẩm khác.

Trong "Những đứa con của rừng", diễn biến cốt truyện dường như được dệt nên từ chuỗi sự kiện khắc họa cuộc đối thoại không lời nhưng đầy thử thách giữa con người và thiên nhiên hùng vĩ Hà Giang.

Với "Con Khế", sức nặng của cốt truyện được đặt vào xung đột trung tâm đầy tính nhân văn: sự giằng co giữa nhu cầu thực tế (chữa bệnh) và lòng trắc ẩn (cứu sống).

"Giải thưởng" lại trình bày một diễn biến cốt truyện tập trung và khúc chiết quanh một tình huống đạo đức then chốt, với cấu trúc các thành phần rõ ràng, mạch lạc.

Trong "Mai và Pó", diễn biến cốt truyện lại được thêu dệt từ hệ thống các sự kiện nhỏ, ấm áp tình người (gặp gỡ nơi bệnh viện, sẻ chia quà bánh, dạy nhau ngôn ngữ, thăm nhà...).

Có thể thấy, nét đặc sắc và tài năng của Nguyễn Trần Bé trong việc tổ chức diễn biến cốt truyện thể hiện ở khả năng biến bối cảnh Hà Giang thành một phần máu thịt của câu chuyện, tạo ra các sự kiện độc đáo, giàu tính lịch sử - cụ thể; việc duy trì trật tự thời gian tuyến tính mạch lạc, đảm bảo tính hoàn chỉnh và dễ tiếp nhận; sự tích hợp nhuần nhuyễn các yếu tố văn hóa, tri thức vào dòng chảy sự kiện; việc kiểm soát xung đột và kịch tính một cách khéo léo, phù hợp lứa tuổi và trên hết là định hướng nhất quán đến các giá trị nhân văn sâu sắc.

Chính sự vận dụng nhuần nhuyễn các nguyên tắc tự sự, kết hợp với vốn sống phong phú và tình yêu sâu nặng dành cho Hà Giang, Nguyễn Trần Bé đã kiến tạo nên những cốt truyện thiếu nhi vừa chân thực, sinh động, cuốn hút, vừa giàu ý nghĩa giáo dục và đậm đà bản sắc văn hóa độc đáo của vùng đất địa đầu Tổ quốc.

2.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật

2.2.1. Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong truyện thiếu nhi của Nguyễn Trần Bé

2.2.1.1. Nghệ thuật xây dựng nhân vật qua ngoại hình, hành động

* *Ngoại hình - Nét vẽ chân thực từ đời sống và văn hóa*

Khác với lối miêu tả ước lệ của văn học trung đại, Nguyễn Trần Bé xây dựng ngoại hình nhân vật bằng những chi tiết chân thực, gắn liền với hiện thực đời sống vùng cao.

Điểm đặc sắc và thể hiện rõ nhất sự am hiểu văn hóa của Nguyễn Trần Bé là việc khắc họa ngoại hình thông qua trang phục truyền thống. Bộ quần áo tà phủ màu chàm đơn sơ của các cậu bé Mông, hay chiếc váy áo thổ

cẩm rực rỡ với những hoa văn tinh tế mà Mấy, Pó hay Đa mặc không chỉ là chi tiết miêu tả phục trang đơn thuần. Chúng trở thành những dấu hiệu văn hóa quan trọng, định vị bản sắc dân tộc cho nhân vật, làm giàu thêm không gian nghệ thuật đậm màu sắc Hà Giang.

Ngay cả với nhân vật động vật, ngoại hình cũng được chọn lọc chi tiết đặc trưng. Khỉ Khế có "lông vàng", vóc dáng "chỉ to bằng cái bắp bị chuối rừng" và nhất là "cái biu rất lạ" ở má - chi tiết độc đáo này không chỉ gây tò mò mà còn gắn liền với hành động tích trữ thức ăn đặc trưng của loài khỉ. Voi Đuôn Lênh được so sánh "to như chiếc u-oát", gợi tả sức vóc phi thường, chuẩn bị cho hành động kéo xe sau đó. Những nét ngoại hình này, dù ít ỏi, đều góp phần tạo nên ấn tượng riêng và hé mở đặc tính của nhân vật.

* *Hành động - Ngôn ngữ không lời của tâm hồn và tính cách*

Hành động gắn liền với môi trường sống và lao động đặc thù là một nét nổi bật. Trẻ em vùng cao trong truyện của ông không chỉ hồn nhiên vui chơi mà còn rất thành thạo các kỹ năng cần thiết. Hành động Mấy "nhanh thoăn thoắt" leo lên vách đá nhọn hoắt để chặt củi, hay việc Mí Vư và các bạn dễ dàng nhận biết cây cối, tìm "củ đá" ăn được cho thấy sự hòa hợp, gắn bó và khả năng thích ứng tuyệt vời với thiên nhiên núi rừng. Những hành động lặp đi lặp lại hàng ngày như chăn bò, cắt cỏ, kiếm củi thể hiện sự chăm chỉ, ý thức trách nhiệm với gia đình từ rất sớm. Chính những hành động này tạo nên sự khác biệt và khiến Tuấn (hay Mai) vừa ngạc nhiên, vừa khâm phục, từ đó học hỏi và dần thay đổi.

Hành động còn là biểu hiện sinh động của tình bạn và tinh thần cộng đồng (an ủi bạn buồn, cùng nhau vượt qua nỗi đau mất mát sau trận lũ quét). Những hành động này cho thấy một cộng đồng trẻ thơ gắn kết, giàu tình yêu thương.

Bằng việc lựa chọn những chi tiết ngoại hình tiêu biểu, đặc biệt là trang phục mang dấu ấn văn hóa, và tập trung khắc họa nhân vật thông qua hệ thống hành động phong phú, gắn liền với môi trường sống, lao động và các tình huống thử thách, Nguyễn Trần Bé đã xây dựng nên những chân dung nhân vật thiếu nhi chân thực, sinh động. Ngoại hình và hành động không chỉ giúp cá thể hóa nhân vật mà còn là phương tiện hữu hiệu để nhà văn thể hiện tính cách, phẩm chất và chiều sâu tâm hồn của con người vùng cao Hà Giang, góp phần quan trọng vào thành công nghệ thuật của tác phẩm.

2.2.1.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật qua ngôn ngữ đối thoại

Ngôn ngữ nhân vật, bao gồm lời đối thoại và độc thoại (dù ít phổ biến hơn trong truyện của Nguyễn Trần Bé), là một phương tiện nghệ thuật quan trọng trong việc kiến tạo chân dung tinh thần. Trong các tác phẩm của Nguyễn Trần Bé, dù ngôn ngữ người kể chuyện chiếm dụng lượng lớn, ngôn ngữ đối thoại vẫn giữ vai trò thiết yếu trong việc cá thể hóa nhân vật, làm cho các em hiện lên sinh động và chân thực.

Ngôn ngữ giản dị, tự nhiên, phù hợp tâm lý lứa tuổi: đặc điểm nổi bật đầu tiên là sự trong sáng, giản dị trong lời ăn tiếng nói của các nhân vật, đặc biệt là trẻ em. Nguyễn Trần Bé sử dụng vốn từ vựng gần gũi, cấu

trúc câu đơn giản, tự nhiên, mô phỏng chân thực cách giao tiếp của trẻ thơ. Ngay cả khi diễn đạt những suy nghĩ, cảm xúc, các em cũng dùng lời lẽ mộc mạc. Ví dụ, khi Tuấn hào hứng rủ Mí Vu đi xem hang Mây, cậu chỉ đơn giản nói: “Bọn mình vào hang Mây chơi đi!” - “Thế thì đi.” (“Ngày hè lên núi”). Sự giản dị này giúp độc giả nhỏ tuổi dễ dàng đồng cảm và hòa nhập vào thế giới câu chuyện.

Đối thoại bộc lộ tính cách và cảm xúc đa dạng: thông qua lời thoại, tính cách và cảm xúc của nhân vật được hé mở một cách tự nhiên. Sự tò mò, ham học hỏi của Tuấn, một cậu bé từ nơi khác đến, thể hiện qua hàng loạt câu hỏi trực tiếp: “Lũ quết là gì hả bố?”, “Sao lại gọi là bể nước đường?”, “Cậu có biết cây gì đây không?” (hỏi Mỹ về cây củ đá). Những câu hỏi này không chỉ thúc đẩy việc giới thiệu kiến thức về Hà Giang mà còn khắc họa nét tính cách đặc trưng của nhân vật đang trong quá trình khám phá.

Lòng trung thực, phẩm chất đạo đức được khẳng định mạnh mẽ qua lời nói quả quyết của Đa trong “Giải thưởng”:

Ngôn ngữ mang dấu ấn văn hóa và màu sắc địa phương: Lời thoại trong truyện Nguyễn Trần Bé góp phần tái hiện không khí văn hóa vùng cao Hà Giang.

Nhìn chung, Nguyễn Trần Bé đã sử dụng ngôn ngữ đối thoại một cách hiệu quả để làm sống động thế giới nhân vật của mình. Bằng những lời thoại giản dị, tự nhiên, phù hợp lứa tuổi, ông đã thành công trong việc bộc lộ tính cách, cảm xúc, khắc họa màu sắc văn hóa địa phương và thúc đẩy diễn biến cốt truyện. Mặc dù kỹ thuật cá thể hóa ngôn ngữ chưa thực sự được đào sâu triệt để, nhưng ngôn ngữ đối thoại vẫn là một thành tố quan trọng, góp phần tạo nên sự chân thực và hấp dẫn cho các tác phẩm truyện thiếu nhi của ông.

2.2.1.3. Nghệ thuật xây dựng nhân vật qua tính cách

* *Tính cách trẻ em - Sự hòa quyện giữa hồn nhiên và kiên cường:*

Nhân vật trẻ em chiếm vị trí trung tâm và được Nguyễn Trần Bé ưu ái khắc họa với nhiều sắc thái. Nét chung dễ nhận thấy là sự hồn nhiên, trong sáng vốn có của tuổi thơ. Tuy nhiên, đặt trong bối cảnh vùng cao Hà Giang đầy thử thách, sự hồn nhiên ấy thường hòa quyện với những phẩm chất đáng quý khác như lòng dũng cảm, sự kiên cường, tính tự lập và tinh thần lạc quan.

* *Tính cách người lớn - Điểm tựa và nguồn cảm hứng*

Nhân vật người lớn trong truyện Nguyễn Trần Bé thường không được khai thác sâu về nội tâm nhưng có vai trò quan trọng trong việc định hướng, hỗ trợ và làm điểm tựa tinh thần cho các nhân vật trẻ em.

Tính cách của người lớn thường được thể hiện qua hành động chăm sóc, lời nói khuyên bảo, động viên, qua đó góp phần giáo dục và định hướng cho trẻ em.

* *Sự phát triển tính cách - Hành trình trưởng thành*

Như đã phân tích ở nhân vật Tuấn, Nguyễn Trần Bé chú trọng đến sự vận động và trưởng thành của nhân vật. Đây không phải là sự thay đổi đột ngột mà là một quá trình tiệm tiến, được thúc đẩy bởi những trải nghiệm thực tế, những va chạm với cuộc sống, những thử thách và cả những bài học từ tình bạn, tình người. Đa vượt qua mặc cảm ban đầu để trở nên tự tin và khẳng định giá trị bản thân qua lòng trung thực.

3. Kết luận

Nguyễn Trần Bé đã thành công trong việc xây dựng một thế giới nhân vật đa dạng với những tính cách riêng biệt, đặc biệt là các nhân vật trẻ em. Ông không chỉ dừng lại ở việc khắc họa những nét hồn nhiên, trong sáng mà còn đi sâu thể hiện sự kiên cường, lòng dũng cảm, tinh thần trách nhiệm và những phẩm chất đạo đức đáng quý của con người vùng cao Hà Giang. Bằng cách đặt nhân vật vào những tình huống trải nghiệm chân thực, ông đã làm nổi bật sự trưởng thành, phát triển trong tính cách của các em. Sự kết hợp hài hòa giữa việc xây dựng tính cách cá nhân với việc phản ánh đặc điểm văn hóa cộng đồng và bối cảnh xã hội đã tạo nên chiều sâu nhân văn và sức thuyết phục cho các nhân vật trong truyện thiếu nhi của Nguyễn Trần Bé. ○

Tài liệu tham khảo

- [1]. Lê Thị Kim Dung, Lại Thị Thu Huyền (đồng chủ biên, 2015), *Giáo trình Văn học*, Công ty Cổ phần In Hà Giang.
- [2]. Hà Minh Đức (2003), *Lí luận văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
- [3]. Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (2006), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
- [4]. Nguyễn Minh Nguyệt (2022), *Tài liệu Giáo dục địa phương lớp 4*, NXB Đại học Quốc gia, 2022.
- [5]. Lê Thị Bắc Lý (2020), *Giáo trình Văn học trẻ em*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [6]. Trần Đình Sử (2007), *Giáo trình Lý luận văn học, tập 2: Tác phẩm và thể loại văn học*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [7]. Tập thể tác giả (2004), *Từ điển văn học* (Bộ mới), NXB Thế giới, Hà Nội.
- [8]. Bùi Thanh Truyền (2012), *Giáo trình văn học 1*, NXB Đại học Huế.

THE ART OF PLOT ORGANIZATION AND CHARACTER BUILDING IN CHILDREN'S STORIES BY WRITER NGUYEN TRAN BE

Dr. Dinh Thi Thu Ha - Nguyen Thanh Dung

Thai Nguyen University Branch in Ha Giang Province

Email: dinhhahg77@gmail.com;

nguyenthandungcdhg@gmail.com

Abstract: *The art of organizing the plot is not only a means of developing the content but also concretizing and enlivening the ideological theme of the work. The narrative flow in Nguyen Tran Be's works mainly follows a linear timeline, creating a natural, authentic storytelling rhythm that easily draws young readers into the character's journey. His art of character building in children's stories shows the art of character building through appearance, actions, and personality. Child personality - A blend of innocence and resilience, adult personality - A support and inspiration; Nguyen Tran Be succeeded in building a diverse world of characters with distinct personalities, especially the children's characters.*

Keywords: *Nguyen Tran Be, the art of plot organization, character building, children's stories, Ha Giang.*